

Bijlages - Gezonde Schoollunch in Rotterdam

Annemieke Wargers & Wilma Jansen

Contents

Bijlages - Gezonde Schoollunch in Rotterdam	1
Bijlage A: Methode van het gezonde schoollunch project	2
Deel 1: de pilot	2
Pilot-scholen	2
Tijdslijn	2
Dataverzameling en meetinstrumenten	2
Co-creatie van het gezonde schoollunch concept per school.....	3
Respons in de pilot.....	4
Deel 2: vragenlijst voor alle basisscholen	4
Data management	5
Analyse	5
Bijlage B: Co-creatie sessie voor het ontwikkelen van een passend school lunch concept	6

Bijlage A: Methode van het gezonde schoollunch project

Deel 1: de pilot

Pilot-scholen

Alle basisscholen in Rotterdam die deelnamen aan het LekkerFit!-programma en waarvan 20% of meer van de kinderen overgewicht had, werden uitgenodigd om deel te nemen aan het onderzoek. Op basis van de achterstandsscores van CBS waren dit scholen met een lage sociaaleconomische status.

Scholen kwamen in aanmerking als zij een continue rooster hadden, waarbij kinderen op school lunchen. Uiteindelijk hebben 5 scholen meegedaan aan de pilot gezonde schoollunch, zie tabel 4.

Tijdljn

Alle scholen hebben een half schooljaar (18 schoolweken) een gezonde lunch gehad vanuit de pilot. Scholen 1 t/m 3 (groep A) hebben een gezonde lunch gehad van 25 september 2023 t/m 16 februari 2024. Scholen 4 en 5 (groep B) hebben een gezonde lunch gehad van 26 februari 2024 t/m 12 juli 2024. De lunch werd aangeboden op 4 dagen in de week behalve de woensdag, aangezien kinderen dan alleen in de ochtend naar school gaan en niet lunchen op school.

Dataverzameling en meetinstrumenten

Tijdens de pilot hebben we gebruik gemaakt van observaties en vragenlijsten om data te verzamelen tijdens verschillende meetmomenten in schooljaar 2023-2024. Observaties zijn gedaan door onderzoekers, vragenlijsten zijn ingevuld door kinderen, ouders en docenten (zie tabellen 1 en 2), op drie verschillende meetmomenten (zie figuur A).

Meetmoment 1 September 2023	Gezonde schoollunch Groep A	Meetmoment 2 Januari/Februari 2024	Eigen lunch vanuit huis Groep A	Meetmoment 3 Juni/Juli 2024
	Eigen lunch vanuit huis Groep B		Gezonde schoollunch Groep B	

Figuur A. Tijdljn van de gezonde schoollunch pilot in schooljaar 2023-2024

Aan het einde van het schooljaar zijn er op elke pilot school twee groeps gesprekken gehouden: één met ouders en één met schoolpersoneel. Elk groeps gesprek vond plaats op school. Duur en samenstelling van de groeps gesprekken is beschreven in tabel A en B.

Tabel A. Beschrijving van de groepsgesprekken met ouders

School	Duur groepsgesprek	Aantal ouders	Overige deelnemers
1	51 minuten	4 moeders	-
2	48 minuten	4 moeders	LO-docent (m), administratief medewerker (v), oudercontactpersoon (v)
3	42 minuten	4 moeders	Directrice (v), SMW (v)
4	58 minuten	1 vader, 3 moeders	-
5	35 minuten	8 moeders	2x SMW (v), ouderconsulent (v)
TOTAAL	35-58 minuten	23 moeders, 1 vader	1x LO-docent (m), 1x administratief medewerker (v), 1x directrice, 2x ouderconsulent (v), 3x SMW
*SMW = school maatschappelijk werker			

Tabel B. Beschrijving van de groepsgesprekken met schoolpersoneel

School	Duur groepsgesprek	Aantal	Soort personeel
1	34 minuten	9 (4x man, 5x vrouw)	Directeur, intern begeleider, stagiair groep 3, docenten groep 1 t/m 8
2	22 minuten	4 (1x man, 3x vrouw)	LO-docent, administratief medewerker, docenten groep 4 en 7
3	41 minuten	3 (3x vrouw)	Directeur, docenten groep 1/2 en 7/8
4	46 minuten	4 (4x vrouw)	Directeur, conciërge/eventmanager, docent groep 8, eventmanager/leraar ondersteuner groep 2/3
5	54 minuten	11 (3x man, 8x vrouw)	Directeur, ouderconsulent, LO-docent, docenten groep 1 t/m 8
TOTAAL	22-54 minuten	31 (8x man, 23x vrouw)	1x LO-docent (m), 1x administratief medewerker (v), 1x directrice, 2x ouderconsulent (v), 3x SMW

Co-creatie van het gezonde schoollunch concept per school

Tijdens de pilot hebben we co-creatie gebruikt om het lunchconcept per school te bepalen. Co-creatie is een methode waarbij met directe betrokkenen samengewerkt wordt. In dit geval was dat het schoolteam, ouders, kinderen en relevante stakeholders, zoals een school diëtist. Per school is er één co-creatiesessie georganiseerd die gefaciliteerd werd door de onderzoekers van het Erasmus MC. Een co-creatiesessie duurde ca. 3 uur en vond plaats op

school, voor de eerste drie scholen in mei 2023 en voor de laatste twee scholen in oktober/november 2023.

De co-creatie sessie begint met een plenaire sessie waarbij allereerst de keuze wordt gemaakt tussen een buffet of kant-en-klare lunch. Vervolgens wordt gekozen tussen interne (school) of externe verzorging (cateraar/leverancier), waarbij een combinatie ook mogelijk is. Na het plenaire gedeelte worden deelnemers verdeeld over subgroepen waarbij uitgebreider wordt ingegaan op de inhoud en organisatie van de lunch. In de eerste ronde beantwoorden ze vragen over het ene onderwerp en in de tweede ronde vullen ze aan op de al gegeven antwoorden van de vorige groep over het andere onderwerp. Kinderen konden deelnemen in een aparte groep waarin ze vragen beantwoorden over zowel inhoud als organisatie. Bijlage B geeft een uitgebreid overzicht van de inhoud, opzet en vragen van de co-creatie sessie.

Na afloop van de co-creatie sessie hebben onderzoekers van het EMC offertes opgevraagd bij verschillende aanbieders van de gezonde lunch. De school heeft uiteindelijk gekozen met welke aanbieder zij samen wilden werken in de pilot.

De gezonde lunch werd aangeboden voor 4 dagen in de week. Vanuit de pilot was de voorwaarde dat het een gezonde lunch moest zijn volgens de richtlijnen van het Voedingscentrum. Er werd uitgegaan van een waterdrinkbeleid vanuit LekkerFit!, vandaar dat alleen eten werd aangeboden tijdens de gezonde lunch periode.

Respons in de pilot

Ouders, kinderen ≥ 12 jaar en schoolpersoneel moesten toestemming geven om mee te doen aan het onderzoek. Alle kinderen, ouders en docenten op de pilotscholen zijn uitgenodigd om mee te doen aan de vragenlijsten en observaties. In tabel 3 is de respons beschreven van ouders en kinderen. De contactpersonen bij de pilotscholen hebben ouders en schoolpersoneel uitgenodigd voor de groepsgesprekken.

Deel 2: vragenlijst voor alle basisscholen

Naast de pilot hebben we een vragenlijst uitgezet onder alle basisscholen in Rotterdam (n=201). Deze vragenlijst inventariseerde wat scholen al doen rondom het aanbieden van schoolmaaltijden en ging in op de haalbaarheid van het organiseren van specifiek een gezonde schoollunch. De uitnodiging voor en link naar de digitale vragenlijst is verstuurd via de accountmanagers onderwijs van de Gemeente Rotterdam. Schooldirecteuren werd gevraagd de digitale vragenlijst in te vullen via LimeSurvey tussen mei en juli 2023. Voorafgaand aan het invullen van de vragenlijst gaven zij toestemming om mee te doen aan het onderzoek.

Data management

Data management en analyse werd uitgevoerd door het Erasmus MC. Papieren observatieformulieren zijn ingevoerd in SPSS door onderzoekers. Papieren vragenlijsten zijn ingescand en in SPSS gezet door Research2Evolve. Data van de online docentenvragenlijst en vragenlijst voor alle basisscholen is geëxporteerd uit LimeSurvey. Alle kwantitatieve data is opgeschoond en geanalyseerd in SPSS.

Audio-opnames van groepsgesprekken zijn uitgetypt door InterviewsUitgetypt.nl en transcripten zijn samengevat. Open vragen uit de vragenlijsten zijn gecategoriseerd en/of samengevat.

Alle data is vertrouwelijk behandeld in overeenstemming met de Nederlandse richtlijnen en wetgeving. Het onderzoek is goedgekeurd door de niet WMO Toetsingscommissie van het Erasmus MC (MEC-2023-0336).

Analyse

Het oorspronkelijke analyseplan evenals de methode van de gezonde schoollunch pilot is beschreven in een Engelstalig protocolpaper.¹ In dit rapport is het cross-over design niet meer gebruikt, omdat scholen die in de eerste helft van het schooljaar een gezonde lunch hebben aangeboden vanuit de pilot zelf zijn doorgedaan met het aanbieden van een gezonde schoollunch. In dit rapport geeft beschrijvende statistiek een overzicht van de deelnemer karakteristieken in de totale studie populatie, de tevredenheid over de gezonde schoollunch tijdens de nameting en de huidige situatie van alle basisscholen in Rotterdam. Voor de tevredenheid van docenten is per docent een gemiddelde berekend over de meetmomenten tijdens de interventieperiode. Om te kijken naar veranderingen voor en na de gezonde schoollunch, zijn meetmoment 1 voor groep A en meetmoment 2 voor groep B samengenomen als voormeting en zijn meetmoment 2 voor groep A en meetmoment 3 voor groep B samengenomen als nameting.

Statistische analyses (Chi kwadraat, McNemar, Wilcoxon signed rank - afhankelijk van de normaal verdeling van de data) zijn uitgevoerd voor de totale studie populatie om statistische significante verschillen ($p < 0.05$) te bepalen tussen voor- en nameting.

¹ Wargers A, Polychronakis K, Nieboer D, Raat H, Jansen W. Co-creation and implementation of a healthy lunch at Dutch primary schools in disadvantaged neighbourhoods: design of a cluster randomised cross-over effectiveness study. *BMJ Open*. 2024 Oct 16;14(10):e083534. doi: 10.1136/bmjopen-2023-083534. PMID: 39414278; PMCID: PMC11487977.

Bijlage B: Co-creatie sessie voor het ontwikkelen van een passend school lunch concept

Duur: ca. 3 uur

Doel/Eindproduct: één duidelijke voorkeur voor de gezonde lunch op school met voldoende informatie om een offerte aan te kunnen vragen bij verschillende aanbieders

Deel	Onderwerp	Duur
Introductie (20 minuten)	Voorstelronde	10 minuten
	Achtergrond + doel	10 minuten
Vorm van het concept (60 minuten)	Buffet vs kant-en-klaar	30 minuten
	Interne vs externe verzorging	30 minuten
Pauze (15 minuten)	Pauze	15 minuten
Inhoud en organisatie* (60 minuten)	Subgroep A - Inhoud	30 minuten
	Subgroep B - Organisatie	
	Subgroep A - Organisatie	30 minuten
	Subgroep B - Inhoud	
Afsluiting (25 minuten)	Samenvatting	15 minuten
	Vervolgstappen	5 minuten
	Uitloop	5 minuten

** De leerlingen zitten in een aparte subgroep met een facilitator uit het onderzoeksteam, dit duurt maximaal 60 minuten*

Deel	Instructie
Introductie (20 minuten)	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Project specifieke informatie ➤ Aanvullende informatie over de pilot en co-creatie sessie <ul style="list-style-type: none"> ▪ Welk concept past het beste bij de school? ➤ Randvoorwaardes bij co-creatie concept <ul style="list-style-type: none"> ▪ Borging: rekening houden met de vorm, concept kiezen wat levensvatbaar is, ook na de pilot ▪ Richtlijnen voor een gezonde lunch van het voedingscentrum ▪ Passend binnen huidige faciliteiten van de school ▪ Budget is niet eindeloos - hoe betaalbaarder, hoe beter (nu is er subsidie vanuit JEF, maar niet zeker of dat blijft) - als het duurder is, is het ook moeilijk te borgen ➤ Doel van de sessie <ul style="list-style-type: none"> ▪ 1 duidelijke voorkeur die verder uitgewerkt wordt door kerngroep
Vorm van het concept (60 minuten)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>4 kwadranten - voor en tegen voor beide concepten</i> ▪ <i>De groep wordt willekeurig in twee gedeeld. De helft van de groep is voor het ene concept, de andere helft is voor het andere concept.</i> ▪ <i>Je neemt de rol aan, alsof je voor het concept bent, maar dat hoeft niet te zeggen dat je zelf ook echt dit concept zou kiezen.</i> ▪ <i>Uiteindelijk kiezen we gezamenlijk het best passende concept bij de school. Dit kan ook een combinatie van verschillende concepten zijn.</i> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Korte toelichting van 2 vormen (overzicht bestaande concepten) ➤ Helft van de groep is voor buffet (en tegen kant-en-klaar) ➤ Helft van de groep is voor kant-en-klaar (en tegen buffet) ➤ Argumenten voor en tegen: 1 facilitator + 1 schrijver ➤ Keuze (<i>laatste 10 minuten</i>)
	<p>Taakverdeling</p> <p>Facilitator: degene die het gesprek leidt</p> <p>Schrijver: degene die visueel maakt wat er opgeschreven wordt</p>

Deel	Instructie
<p>Inhoud en organisatie* (60 minuten)</p>	<p><u>Verdeling in subgroepen:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ 2 gelijke groepen ▪ Schoolteam en ouders opgesplitst in beide groepen <p><i>De groep wordt opgedeeld in 2 gelijke subgroepen. De eerste 30 minuten focus op het ene onderwerp, de tweede 30 minuten focus op het andere onderwerp. De facilitators vanuit de kerngroep blijven de hele tijd bij hetzelfde onderwerp en geven uiteindelijk de samenvatting tijdens de afsluiting.</i></p> <p><i><u>De eerste groep</u> begint met een blanco vel met alleen de vragen daarop. Met één kleur post-its worden ideeën daarbij opgeschreven en gegroepeerd. Zorg dat alle ideeën opgeschreven worden, zodat we later nog terug kunnen kijken.</i></p> <p><i><u>De tweede groep</u> vult alleen aan (met een andere kleur), maar verwijdert geen post-its van de eerste groep. Op het einde van de tweede ronde vat de groep de ideeën samen.</i></p> <p><i><u>Optioneel:</u> Als leerlingen aansluiten, vormen zij een aparte subgroep. Dan is er een 3^e facilitator nodig.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Warme of koude lunch? ▪ Inhoud van de lunch ▪ Hoe zorgen we ervoor dat zo veel mogelijk kinderen mee doen? ▪ Rol van kinderen (oudere leerlingen helpen jongere leerlingen) <p><i><u>Belangrijk:</u> Denk ook aan alternatieven tijdens subgroepen - wat als iets niet haalbaar zou zijn, bijv. te prijzig?</i></p>
<p>Afsluiting (25 minuten)</p>	<p>Samenvatting - 1 duidelijke voorkeur</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Samenvatting van inhoud & organisatie + input leerlingen ➤ 1 duidelijke voorkeur <ul style="list-style-type: none"> ▪ Welke vorm? ▪ Wie verzorgt? ▪ Wie is er bij betrokken? Op welke manier? ▪ Wensenpakket/voorwaarden voor inhoud lunch ▪ Benodigheden in de school ➤ Aanbieders <ul style="list-style-type: none"> ▪ Indien nog niet besproken, welke mogelijke aanbieders zien jullie in de wijk/omgeving?

Deel	Instructie
	<p>Vervolgstappen</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Concept verder uitwerken (in samenwerking met Voedingscentrum) ▪ Aanbieders benaderen / Offertes aanvragen ▪ Leerlingen betrekken, als dat nog niet gedaan was in co-creatie sessie ▪ Keuze maken voor aanbieder ▪ Ouders informeren over lunch ▪ Start lunch

<i>Deel van de co-creatie sessie</i>	<i>Onderwerpen</i>	<i>Vragen</i>
Subgroep - Inhoud van de lunch	<i>Voeding</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Warme of koude lunch? • Hoe hebben we aandacht voor dieetvoorschriften? - Bijv. allergieën, dieetwensen, vega/vegan, geloofsovertuiging, etc.
	<i>Deelname kinderen</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe zorgen we ervoor dat zo veel mogelijk kinderen deelnemen aan de gezonde lunch? • Wat weerhoudt kinderen om gezond te eten? • Moeten we in beeld houden wat kinderen eten?
	<i>Duurzaamheid</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Wat doen we met het afval? • Wat gebeurt er met de dingen die niet worden opgegeten? Kan het breder worden gebruikt?
	<i>Levering / catering</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Hebben we een potentiële leverancier voor de voeding? • Gaan we een samenwerking aan/uitbreiden met ...? • Welke externe partijen willen we betrekken bij de lunch?
Subgroep - Organisatie van de lunch	<i>Dagritme</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Hebben we genoeg tijd tijdens de lunchpauze? • Wat zijn de consequenties als er iets moet veranderen in de lengte van de lunchpauze? Is dat mogelijk?

<i>Deel van de co-creatie sessie</i>	<i>Onderwerpen</i>	<i>Vragen</i>
	<i>Uitvoering op school</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Moeten we in de school/in de klas zaken aanpassen om de voeding te kunnen verwerken/klaarmaken? Bijv. koelcapaciteit, opslag, servies/bestek • Op welke plek gaan de kinderen eten? Wat is daarvoor nodig? Bijv. servies en bestek - herbruikbaar/afwas/eenmalig • Is er binnen de school voldoende kennis met betrekking tot voedselveiligheid in huis en zo niet, wie gaat die kennis opdoen?
	<i>Ondersteuning van derden</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Wie gaan ondersteunen bij de lunch? (Bijv. <i>vrijwilligers, ouders, professionals</i>) <ul style="list-style-type: none"> ◦ <i>Zetten we vrijwilligers en stagiaires in? Zo ja, hoe bereik je de vrijwilligers?</i> ◦ <i>Zetten we ouders actief in? Zo ja, hoe bereik je die ouders?</i> • Welke rol nemen de leerkrachten tijdens de lunch? • Welke rol nemen de kinderen? (Bijv. <i>kunnen oudere leerlingen ondersteunen bij kleuters?</i>)
	<i>Ouderbetrokkenheid bij ontwikkelingen</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe nemen we ouders mee bij de ontwikkelingen? Wanneer informeren we ze op elke manier en met welke frequentie? • Hoe gaan we om met ouders die niet mee willen doen?
Subgroep - input kinderen/leerlingen	<i>Wat gaan we eten?</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Eet je liever warm of koud eten tijdens de lunch? • Wat zou je lekker vinden om tijdens de lunch te eten? • Wat zou je wel eens willen proeven?
	<i>Doen kinderen mee?</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Zouden alle kinderen op school mee doen met de lunch? • Als kinderen niet mee willen doen. Waarom dan niet? • Waardoor zouden ze wel mee gaan doen?
	<i>Kunnen kinderen helpen?</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Kunnen oudere kinderen helpen bij de kleuters? • Waarbij kunnen kinderen helpen?